

Matz Larsson, lungläkare i kamp mot tobak

# Viktigast hindra rökdebut hos unga

## Profilen

–Tyvärr drar sig en del affärsinnehavare inte för att sälja tobak till ungdomar under arton år, säger Matz Larsson bekymrat.

Det är framför allt ungdomar han riktar in sig på i sin kamp mot tobaken och dess skadeverkningar. Tillsammans med sitt lag, tre sjuksköterskor, lägger han därför ner mycket tid på att besöka skolor för att »ge ungdomarna kunskaper som skydd mot tobaksdebut».

Han är Matz Larsson, lungläkare vid Regionsjukhuset i Örebro. I ett år har hans lag funnits. Det är landstinget i Örebro som satsar ännu mer på att begränsa rökningen. Totalt spenderar man runt två miljoner kronor om året på Matz Larsson, hans medarbetare samt en Rökfri generation som man samarbetar nära med. Hur är det då möjligt att i dagens pressade ekonomiska läge satsa så pass mycket på det här?

Matz Larsson anser att frågan i stället borde vara: Finns det något landsting som har så mycket resurser så de *inte* vill satsa preventivt när det gäller rökningen?

Han hävdar nämligen att de pengar som satsas är en mycket god investering, som betalar sig många gånger om. Rökningens skadeverkningar kostar ju, bortsett från allt lidande, mycket stora pengar. Det gäller behandling av t ex lungcancer och hjärt- kärlsjukdomar.

Men vinsterna kommer ju först långt fram i tiden?

– Ja, men man börjar mer och mer gå ifrån det kortsiktiga perspektivet, vilket är mycket positivt, menar han. Skalpellen kan visserligen bota lungcancer i det

korta perspektivet, men bara en på tjuugo.

Han avsätter halva sin arbetstid till tobaksprevention. Det är något han inte ångrar. Framför allt är utbytet av arbetet stort ute på skolorna.

– Och det är ett kul jobb, säger han, tacksam över att många skolor verkligen satsar på att hålla eleverna rökfria. Samtidigt är han kritisk till att andra skolor nästan inte gör något alls i den vägen.

När han föreläser för elever och lärare har han ofta sällskap av Per-Arne Herbertson, en man som opererats för strupcancer orsakad av rökning. För att kunna prata måste denne använda en röstgenerator, »vilket förstärker hans fina budskap».

Matz Larsson understryker att kunskaperna om rökning inte är så stora bland eleverna. Och det är just som kunskapsbärare han ser läkare som en viktig del i tobakspreventionen.

Hans strategi är att ha ett brett budskap. Det fungerar inte med att bara visa upp »svarta lungor». I stället tar han upp rökarens inskränkta frihet i form av beroendet samt kosmetiska aspekter, det vill säga att rökare luktar illa, att tänderna blir gula, att tandköttet tar stryk, att huden blir rynkig och så vidare.

Han påpekar också vilka extrakostnader en vanerökare drar på sig. Det rör sig om långt över en tusenlapp i månaden. Och han ställer krav:

– Ett krav är att vår insats följs av egna initiativ på skolan, t ex en tema-vecka om tobak.

Han understryker att det är bra att vi fått en lagstiftning som förbjuder försäljning av tobak till ungdomar under 18 år. Men vid sina besök på skolorna har han via eleverna fått klart för sig att många kiosker och affärer ändå säljer cigaretter till minderåriga. Han tycker det är upprörande »att man vill tjäna pengar på det sättet» och anser att det är »obegripligt att så få reagerar mot det».

De tre sjuksköterskorna i hans lag ägnar halva sin arbetstid åt rökslutarstöd. De är också resurspersoner för kommuner, sjukhus, vårdcentraler och tandläkarmottagningar. Här ser Matz Larsson särskilt läkarna på vårdcentralerna som en mycket viktig tillgång när det gäller att begränsa rökningen.

– Det är förstås nödvändigt att fråga patienten om rökvanor. Och är sjukdomen rökrelaterad ska man påpeka sambandet, hävdar han. Tid är en bristvara men ett par minuter rätt använda kan räcka långt, åtminstone till att väcka tankarna på att sluta röka.

Frågor man kan ställa till patienten är t ex: Vad vet du om tobak och hälsa? Har du funderat på att sluta? Vad kan få dig att sluta?

Dessa frågor och många andra uppslag om hur man hjälper människor att sluta röka finns i en läkarhandledning som Matz Larsson skrivit.

Han pekar på att hela 80 procent av rökarna vill fimpas för gott. Men det är oerhört svårt att klara av det, faktiskt lika svårt som att sluta använda narkotika, understryker han.

Själv råkade han i sin ungdom ut för den »omvänd» svårighet. När han var 10–14 år gjorde han stora ansträngningar för att börja röka och snusa.

– Men jag lyckades aldrig. Jag blev väl nikotinförgiftad för jag mådde bara illa och kräktes.

Han berättar bland annat om hur han i affären sa att cigarren han ville köpa var till farfar – som då varit död i tio år.

Han har två döttrar, elva och tio år gamla, samt en son på drygt ett år. Döttrarna håller på med gymnastik, precis som pappa Matz också gjorde under många år. Idag motionerar han genom att bl a spela innebandy och åka rullskridskor. Han har t ex setts susa fram på sina inlines den två kilometer långa sträckan mellan hemmet och sjukhuset.

Tom Ahlgren